

Nik Obid*

Vsakdanji in banalni nacionalizem med strukturo in delovanjem

IZVLEČEK

Klasična delitev socioloških pristopov ločuje med strukturalnimi teorijami in teorijami družbenega delovanja, ki glede na večjo vlogo akterja ali strukture razlagajo kompleksno funkcioniranje družbe. Omenjena delitev vpliva tudi na preučevanje nacionalizma, ki je največkrat obravnavan kot produkt (elitnih) strukturnih sil, ki prek različnih mehanizmov posredujejo ide(ologi)jo nacionalizma med prebivalstvo. Prispevek se osredotoča na povezanost socioloških teorij, ki poudarjajo prepletenost vloge strukture in delovanja, s teorijama vsakdanjega in banalnega nacionalizma, ki temeljita na preučevanju nacionalizma in njegovega vpliva na ravni posameznih členov družbe.

Ključne besede: vsakdanji nacionalizem, banalni nacionalizem, struktura, delovanje, identiteta

ABSTRACT

EVERYDAY AND BANAL NATIONALISM BETWEEN STRUCTURE AND AGENCY

The classic division of sociological approaches distinguishes between structural theories and theories of social action, which explain society's complex functioning based on the primary role of either actors or structures. This division also influences the study of nationalism, which is

* Mladi raziskovalec, asistent, Inštitut za slovensko izseljenstvo in migracije, ZRC SAZU, Novi trg 2, SI-1000 Ljubljana, nik.obid@zrc-sazu.si

most often seen as a product of (elite) structural forces that disseminate the idea (or ideology) of nationalism among the population through various mechanisms. The contribution focuses on the relationship between the sociological theories, which emphasise the interconnected roles of structure and agency, and the theories of everyday and banal nationalism, which study nationalism and its influence on individual members of society.

Keywords: everyday nationalism, banal nationalism, structure, agency, identity

Uvod

Analizirati kulturne spore o nacionalni identiteti brez razumevanja, kako ljudje prevzamejo in živijo takšne identitete ter kako identiteta nato oblikuje njihovo ravnanje, nam ne pomaga pri razumevanju nacionalizma.¹

Preučevanje nacionalizma se je dolga leta osredotočalo na analizo njegove strukturne narave in celostnega vpliva na delovanje družbe in posameznikov. To je povsem razumljivo, saj se z vplivom ideologije nacionalizma srečujemo na vseh poteh vsakdanjega življenja. Omejuje ali razširja nam pogled na svet, spreminja njegovo razumevanje, utrjuje ali razbija notranjo koherentnost družb, neti vojne ali spore ter krepí vključene ali ponižuje izključene iz nekega domnevno zaokroženega družbenega kroga. Gre namreč za zelo fluiden ideološki pojem, ki se na eni strani pogosto izkazuje kot izredno trdna podstat družbe, po drugi pa je filozofsko in sociološko izredno šibek ter na trenutke celo kontradiktoren in nekoherenten.² Ker je pojavnost naroda in nacionalne identitete kompleksna in variabilna³, odvisna pa je od številnih družbenih dejavnikov, je težko oblikovati teoretični pristop, ki bi ga za(ob)jel v enotno sliko.

Prav zaradi kompleksnosti njegovega preučevanja so se izoblikovali različni raziskovalni pristopi, katerih cilj je razumevanje procesa usklajevanja politične skupnosti (države) s kulturno enoto oziroma narodom.⁴ Raziskovalne paradigme, kot so modernizem, etnosimbolizem in evolucionizem, so bile največkrat povezane z analizo družbenih struktur, saj so se vpliva nacionalizma, njegove pojavnosti in ideološke moči lotevali od zgoraj navzdol.⁵ Poudarjale so njegov izvor in politično-ideološke dimenzije, povezane z rastjo industrijskega kapitalizma ter oblikovanjem moderne nacionalne države, ali pa so ga preučevale kot kulturni konstrukt kolektivne pripadnosti,

1 Stephen Reicher in Nick Hopkins, *Self and Nation: Categorization, Contestation and Mobilization* (Thousand Oaks: SAGE, 2001), 3.

2 Damjan Mandelc, *Na mejah nacije: teorije in prakse nacionalizma* (Ljubljana: Filozofska fakulteta, 2011), 45.

3 Anthony Smith, *National Identity* (London: Penguin, 1991), 143.

4 Jon E. Fox in Cynthia Miller-Idriss, »Everday nationhood«, *Ethnicities* 8, št. 4 (2008): 536, pridobljeno 5. 6. 2025, <https://doi.org/10.1177/1468796808088925>.

5 Jon E. Fox in Maarten Van Ginderachter, »Everday nationalism's evidence problem«, *Nations and Nationalism* 24, št. 3 (2018): 547, pridobljeno 5. 6. 2025, <https://doi.org/10.1111/nana.12418>.

uresničen in legitimiran skozi institucionalne in diskurzivne prakse.⁶ Osrediščene so (bile) predvsem okoli načina, »kako se narodi oblikujejo, niso pa zmogle razložiti tega, kako ljudje oblikujejo narod«. ⁷ A v kompleksnem sodobnem svetu to nikakor ne zadošča, saj celostne analize nacionalizma ne more biti brez preučevanja uveljavljenih vsakdanjih praks in navad, prek katerih ide(ologi)ja prodira v življenje navadnih ljudi, ter njihovega vsakodnevnega osmišljanja nacionalnih kategorij. Zato bi lahko trdili, da analiza nacionalizma sledi klasični dilemi sociološke znanosti, ki poskuša s konfliktom med strukturalnimi teorijami in teorijami družbenega delovanja zajeti kompleksnost družbe kot celote.⁸ Od Billigove znamenite knjige o banalnem nacionalizmu⁹ dalje je vse bolj jasno, da temeljite analize ne more biti brez razumevanja njegove (re)produkcije na ravni posameznih členov družbe.

V nasprotju s klasičnimi teorijami nacionalizma banalni in vsakdanji nacionalizem poudarjata drugačne raziskovalne perspektive, pri čemer se v raziskovalnih izhodiščih temeljno razlikujeta. Vsakdanji nacionalizem (pri nekaterih avtorjih tudi vsakdanja narodnost – »everyday nationhood«)¹⁰ je osredotočen na preučevanje posameznikovega razumevanja, uporabe in predvsem (so)oblikovanja nacionalnih kategorij v vsakdanjih življenjskih praksah, pogovorih in potrošniških navadah.¹¹ Raziskovalci banalnega nacionalizma po drugi strani analizirajo, kako nacionalizem v vsakdanje življenje prodira večinoma neopazno prek prevladujočih diskurzov (npr. tistih, ki jih posredujejo mediji, institucije, politični govori, šolski kurikulumi, rituali, dogodki ali simboli) ter tako na impliciten način reproducira idejo naroda in nacionalne države.¹² Kot trdi Fox, je bistvena razlika v raziskovalnem izhodišču, saj se banalni nacionalizem osredotoča na ideologijo nacionalizma in njegovo prodiranje od zgoraj navzdol, medtem ko so za raziskovalce vsakdanjega nacionalizma osnova preučevanja navadni ljudje, ki počnejo vsakdanje stvari.¹³ Pri obeh pristopih je bistveno preučevanje nacionalizma v kontekstu situacij na ravni akterja, kjer ta zavedno ali nezavedno upošteva nacionalne kategorije in deluje v njihovem okviru oziroma se nanje sklicuje in jih uporablja za lastne namene.¹⁴

Razumevanje teh procesov je izredno pomembno v času pospešene globalizacije in razvoja sodobnih individualističnih družb, kjer se vprašanja o (samo)ohranjanju narodov in nacionalizma pozornemu opazovalcu pojavljajo vsakodnevno. Pri obravnavi

6 Fox in Miller-Idriss, »Everyday nationhood«, 536. Mandelc, *Na mejah nacije*, 45, 46.

7 Fox in Ginderachter, »Everyday nationalism's evidence problem«, 1.

8 Haralambos in Holborn, *Sociologija: teme in pogledi* (Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1999), 874, 875.

9 Billig, *Banal nationalism* (London: SAGE Publications, 1995).

10 Fox in Miller-Idriss, »Everyday nationhood«.

11 Fox in Ginderachter, »Everyday nationalism's evidence problem«, 1, 2.

12 Michael Skey, »The national in everyday life: A critical engagement with Michael Billig's thesis of Banal Nationalism«, *The Sociological Review* 57, št. 2 (2009): 331, 332, pridobljeno 7. 6. 2025, <https://doi.org/10.1111/j.1467-954X.2009.01832.x>.

13 Jon E. Fox, »Banal nationalism in everyday life«, *Nations and Nationalism* 24, št. 4 (2018): 863, pridobljeno 7. 6. 2025, doi: 10.1111/nana.12458.

14 Jonathan Hearn in Marco Antonsich, »Theoretical and methodological considerations for the study of banal and everyday nationalism«, *Nations and Nationalism* 24, št. 3 (2018): 1, 2, pridobljeno 7. 6. 2025, <https://doi.org/10.1111/nana.12419>.

obeh pristopov vznikajo številne teoretske in metodološke dileme, pa tudi vprašanja o objektih raziskovanja in znanstvenem doprinosu k študijam nacionalizma.¹⁵ V članku vsakdanji in banalni nacionalizem teoretsko sociološko kontekstualiziram in povežem s temeljnimi deli ter izbranimi članki, ki obe paradigmi implementirajo v praksi. V prvem delu predstavim izbrane sociološke teorije, ki poskušajo preseči strogo delitev med strukturo in delovanjem, pri čemer sem še posebno pozoren na vidike, pomembne za razumevanje reprodukcije nacionalizma na ravni posameznih členov družbe. V drugem delu članka obravnavane sociološke teorije, ki temeljijo na preučevanju odnosa, kompleksnosti in prepletenosti strukture in delovanja, povežem s teoretičnimi dilemami obeh pristopov v sodobni in historični perspektivi ter s tem prikažem pomembnost omenjenih teorij za preučevanje kompleksne narave nacionalizma in njegovih praktičnih vsakdanjih dimenzij.

Teoretični sociološki premisleki

Preučevanje nacionalizma, ki predstavlja eno izmed prevladujočih ideologij v modernem času, obsega najrazličnejše družboslovne premisleke in metodološke pristope. Razprave pogosto zajemajo zgodovinske in politološke raziskovalne pristope, še zanimivejše pa so sociološke obravnave, ki raziskujejo, kako se preučevanja nacionalizma lotiti z družbeno-analitične perspektive. Slovenski sociolog dr. Rudi Rizman kot bistvene našteva štiri sklope njegovega preučevanja: komunikacijski, marksistični, psihološki in funkcionalni.¹⁶ Prvi obsega analizo nacionalizma s teorijo sistema notranjih komunikacij, pri čemer slednja zagotavlja občutek skupne identitete, medtem ko marksistični ponuja premislek o njem skozi prizmo razrednega konflikta oziroma ekonomskih konfliktov v družbi. Psihološki analitični pristop nacionalizem razume predvsem na podlagi istovetenja s širšimi družbenimi cilji, ki so pogosto posledica socialno-ekonomskih in političnih sprememb, funkcionalni pristop pa zajema temeljne premisleke o nacionalizmu kot ideološki podstati prehoda med tradicionalnimi in modernimi identitetami.¹⁷

Temeljna ideja sodobnih socioloških teorij je predvsem preusmeritev raziskovalnega fokusa z enega na več različnih vidikov družbenega življenja, ki so med

15 Eleanor Knott, »Everyday nationalism. A review of the literature,« *Studies of National Movements* 3 (2015), pridobljeno 8. 6. 2025, <https://test.snm.nise.eu/index.php/studies/article/view/0308s>. J. Paul Goode in David R. Stroup, »Everyday nationalism: constructivism for the masses,« *Social Sciences Quarterly* 96, št. 3 (2015), pridobljeno 8. 6. 2025, doi: 10.1111/ssqu.12188. Anthony Smith, »The limits of everyday nationhood,« *Ethnicities* 8, št. 4 (2018), pridobljeno 8. 6. 2025, <https://doi.org/10.1177/14687968080080040102>. Jon E. Fox in Cynthia Miller Idriss, »The 'here and now' of everyday nationhood,« *Ethnicities* 8, št. 4 (2018): 573–76, pridobljeno 11. 6. 2025, <https://doi.org/10.1177/14687968080888925>. Sophie Duchesne, »Who is afraid of banal nationalism?,« *Nations and Nationalism* 24, št. 4 (2018), pridobljeno 9. 6. 2025, doi: 10.1111/nana.12457. Hearn in Antonsich, »Theoretical and methodological considerations,« Fox in Ginderachter, »Everyday nationalism's evidence problem,« Fox, »Banal nationalism in everyday life,« Fox in Miller-Idriss, »Everyday nationhood.«

16 Rudi Rizman, ur., *Študije o etnonacionalizmu* (Ljubljana: KRT, 1991), 27–31.

17 Mandelc, *Na mejah nacije*, 77.

seboj povezani.¹⁸ Temu sledita tudi koncepta preučevanja banalnih in vsakdanjih vidikov nacionalizma, ki poskušata (strukturno) pogojene nacionalne diskurze elit¹⁹ razumeti v dinamiki posameznikovega vsakdanjega življenja.²⁰ Koncepti sociologov, ki so poskušali preseči klasično delitev med strukturo in delovanjem, so močno vplivali tudi na analizo samega nacionalizma. Za sociologijo istočasna pomembnost mikro in makro pristopov, ki sta ju v svojih delih analizirala ameriška sociologa Jeffrey C. Alexander in Randall Collins²¹, je v marsikaterem vidiku zelo podobna teoretičnim konceptom sociologov, ki poudarjajo pomen povezanosti strukturnih dejavnikov družbe in akterjevega (so)ustvarjanja družbenega sveta, med katere štejemo predvsem Pierra Bourdieuja, Margaret Archer in Anthonyja Giddensa.²² To je še posebej uporabno pri preučevanju nacionalizma, pri katerem mora družboslovna znanost presegati osredotočanje zgolj na njegov strukturni vpliv, kar je poudaril že znameniti zgodovinar Eric Hobsbawm, ki je opozoril na nujnost obravnave dualnosti nacionalizma, saj ga naj ne bi bilo mogoče razumeti brez analize mikroravní.²³

Kot prvega med pomembnejšimi predstavniki takih pristopov lahko omenimo znanega francoskega sociologa Pierra Bourdieuja, ki je poskušal v svojem delu *Outline of a Theory of Practice* premostiti dilemo med vplivom struktur ali delovanjem akterja na družbeno dinamiko.²⁴ V ta namen je razvil termina »doxa« in »habitus«, s katerima je pojasnjeval akterjevo zavedno in nezavedno delovanje kot posledico socializacije in vpliva zunanjih družbenih struktur,²⁵ a ob tem ohranil njegovo moč pri njihovi spremembi. S tem je močno povezana tudi njegova analiza akterjevega delovanja na družbenem prizorišču – to naj bi bilo odvisno od različnih pridobljenih oblik kapitala (ekonomskega, kulturnega, družbenega in simbolnega), ki jih posameznik uporabi na polju, kjer zaseda svoj položaj.²⁶ Z omenjenimi teoretičnimi koncepti je Bourdieu poskušal preseči klasično sociološko past med pretiranim poudarjanjem strukture ali delovanja v družbeni dinamiki, zaradi česar je njegova teorija vsekakor zelo zanimiva za preučevanje vpliva nacionalizma na vsakdanji ravni. Če vemo, da sta banalni in vsakdanji nacionalizem zelo povezana z rutinami, ki jih akter ponavlja v svojem vsakdanjem življenju ter pogosto reproducira v situacijah, v katerih nezavedno ve, kako ravnati,²⁷ predstavljajo takšni koncepti izredno pomembno raziskovalno osnovo.

18 Ibidem.

19 Z elitami v primeru nacionalizma poimenujem predvsem družbene skupine, ki posedujejo lastnosti, ki jih uvrščajo višje na družbeni lestvici. Lastnosti vključujejo politično, administrativno ali versko moč, višjo izobrazbo, premožnost, družbeni položaj ali slavo. Pomembna je tudi njihova umeščenost v geografski (državni, regionalni ali lokalni) kontekst. – Več o tem Joseph Whitmeyer, »Elites and popular nationalism,« *British Journal of Sociology* 53, št. 3 (2002): 322, pridobljeno 12. 7. 2025, <https://doi.org/10.1080/0007131022000000536>.

20 Hearn in Antonsich, »Theoretical and methodological considerations,« 1.

21 Mandel, *Na mejah nacije*, 78.

22 Pip Jones in Liz Bradbury, *Introducing Social Theory* (Cambridge: Polity Press, 2018), pogl. 7, pridobljeno 10. 6. 2025, <https://research-ebsco-com.nukweb.nuk.uni-lj.si/c/rsg6t3/search/details/ecio34n3v?db=nlebk>.

23 Eric Hobsbawm, *Nations and Nationalism since 1780: Programme, Myth, Reality* (Cambridge: Cambridge University Press, 1992), 10.

24 Pierre Bourdieu, *Outline of a Theory of Practice* (Cambridge: Cambridge University Press, 1997).

25 Ibid.

26 Jones in Bradbury, *Introducing Social Theory*, pogl. 7.

27 Tim Edensor in Shanti Sumartojo, »Geographies of everyday nationhood: experiencing multiculturalism in Melbourne,« *Nations and Nationalism* 24, št. 3 (2018): 555, pridobljeno 12. 6. 2025, doi: 10.1111/nana.12421.

Pri sociološki analizi obeh fenomenov moramo zaradi obravnave akterjevega potenciala pri spreminjanju struktur in vplivanju nanje pod drobnogled vzeti tudi britanska raziskovalca Anthonyja Giddensa in Margaret Archer. Giddens je s svojo teorijo strukturacije poskušal omenjeno dvojnost teoretično preseči z izpostavljanjem dualnosti struktur in njihovega (re)produciranja.²⁸ Pri tem večkrat – tako kot Bourdieu – poudari refleksivno sposobnost akterja, čigar praktično in teoretično znanje izredno vpliva na celoten proces, saj naj bi ta svoj položaj v družbi pogosto zavestno analiziral. Po njegovi teoriji je obstoj strukture tesno povezan z delovanjem akterja, saj brez njegovega delovanja v praksi ne more obstajati.²⁹ Takšno delovanje naj bi bilo v prvi vrsti povezano z akterjevim diskurzivnim in praktičnim znanjem, ki ju Giddens razdeli glede na posameznikovo (ne)refleksivno delovanje v določeni situaciji. Praktično znanje se izkazuje kot ravnanje, ki je tiho v delovanju, a močno prisotno v številnih vsakodnevnih situacijah in navadah, ki jih jemljemo za samoumevne, pri njih pa ne prihaja do vsakokratne ponovne refleksije.³⁰ Drugi vidik predstavlja diskurzivno racionalno znanje, ki ga akter uporabi takrat, ko potrebuje refleksivno utemeljitev svojih dejanj, pri čemer se opira na redno spremljanje svojih motivov in delovanja.³¹ Razlika med obema je predvsem v situacijskih kontekstih, saj praktično znanje omogoča vsakodnevno delovanje, ki pogosto temelji na ponotranjenih vzorcih obnašanja v družbi, medtem ko ima diskurzivno znanje posameznika moč spoprijemanja z novimi nepredvidljivimi situacijami in iskanjem rešitev, prek katerih se spreminjajo tudi izvorna strukturna razmerja.³²

Vidik strukture sestavljajo pravila, ki so za posameznika omogočujoča ali omejujoča, in resursi, ki jih Giddens razdeli na alokacijske in avtoritativne, povezani pa so predvsem s posedovanjem določenih (materialnih) dobrin ali zmožnostjo vpliva na druge člane družbe.³³ V praksi to pomeni, da sta posameznikovo delovanje in struktura medsebojno soodvisna in neločljiva, kar nazorno prikaže na primeru jezika, istočasno delujočega kot (omejujoča) struktura, ki se z govorjenjem po določenih pravilih reproducira, a se sčasoma, zaradi aktivnosti akterjev in posedovanja obeh oblik virov, tudi spreminja. Strukture torej po Giddensovi teoriji niso nekaj zunanjega in deterministično vplivnega od zgoraj navzdol, temveč predvsem rezultat delovanja in reprodukcije posameznih členov družbe na mikroravni.

Teorija strukturacije še zdaleč ni popolna, zaradi česar je bila deležna številnih kritik, istočasno pa se je na primeru kompleksnosti migracij in nacionalizma tudi nadgrajevala. Teorijo so številni raziskovalci še naprej razvijali, družbene strukture pa

28 Anthony Giddens je svojo teorijo strukturacije razvijal v različnih strokovnih delih: Anthony Giddens, *New Rules of Sociological Method* (London: Hutchinson, 1976). Anthony Giddens, *Studies in Social and Political Theory* (New York: Basic Books, 1977). Anthony Giddens, *Central Problems in Social Theory* (London: MacMillan, 1979). Anthony Giddens, *The Constitution of Society: Outline of the Theory of Structuration* (Cambridge: Polity Press, 1984).

29 Haralambos in Holborn, *Sociologija*, 911.

30 Peter Stankovič, »Giddensova teorija strukturacije: zagate teoretskega eklekticizma«, *Teorija in praksa* 37, št. 3 (2000): 459, pridobljeno 11. 6. 2025, <http://dk.fdv.uni-lj.si/db/pdfs/tip20003stankovic.pdf>. Jones in Bradbury, *Introducing social theory*, pogl. 7.

31 Jones in Bradbury, *Introducing Social Theory*, pogl. 7.

32 Stankovič, »Giddensova teorija strukturacije«, 459.

33 Giddens, *The Constitution of Society*, 33.

delili na zunanje strukturne sloje, ki so jih razdelili na zgornje oddaljene strukturne sloje (velike zgodovinske sile, zunanje pogoje in globalne družbene spremembe, kot so npr. politični in gospodarski sistemi, vojna, lakota)³⁴ in bližnje strukturne sloje (kontekstualno in področno specifične omejitve, kot so denimo pravila, zakoni, politike, organizacijski okviri ipd.).³⁵ Poleg zunanjih so h kompleksni analizi družbenega sveta dodali tudi koncept t. i. notranjih struktur, pri čemer so pogosto uporabili že omenjeno Bourdieuevo teorijo habitusa in koncept konjunkcijsko specifičnih internih struktur. Konjunkcijsko specifične interne strukture predstavljajo tisti vidik, ki ga najlažje razložimo s situacijsko priučenostjo oziroma procesom spoznavanja, načini ponotranjenega razmišljanja in delovanja v danem kontekstu.³⁶

Kompleksnost takih modelov (raz)ločevanja med strukturo in delovanjem ima seveda tako prednosti kot slabosti, a je pri preučevanju (vsakdanjega in banalnega) nacionalizma izredno pomembna, saj se s pomočjo omenjenih kategorij lažje razume vpliv ideologije nacionalizma na različnih ravneh družbe. Če razvejanost strukturnih slojev konkretiziramo na primeru bivanja migrantov v tujem okolju, slednje ni samo produkt zunanjih makrostruktur ali akterjevega delovanja, temveč časovno in prostorsko specifičen kontekst obojega.³⁷ Koncept namreč predvideva pomembno soodvisnost akterjevega delovanja na podlagi socialno-kulturnih virov, ti pa so vedno odvisni od vpliva različnih struktur, ki podpirajo to delovanje.³⁸ V praksi bi to pomenilo, da je akterjevo delovanje v vsakdanjem življenju tesno prepleteno z ekonomskimi dinamikami, migracijskimi politikami, kulturnimi vzorci ipd., ki sčasoma vplivajo na njegovo orientacijo v družbi, medtem ko se ta spreminja glede na njegov ekonomski status, kulturni in družbeni kapital ter politični položaj v državi bivanja.³⁹ Kot že omenjeno, strukturacija pri tem predvideva tudi obraten proces transformativne narave teh struktur, ki se zaradi akterja na dolgi rok spreminjajo.⁴⁰

Prav omenjeni zapletenost in prepletenost strukture in delovanja pri nekaterih sociologih nista bili najbolje sprejeti. Kritika Giddensa je največkrat povezana prav s prevelikim poudarkom na akterjevi zmožnosti spreminjanja strukture, čemur je najbolj nasprotovala britanska sociologinja Margaret Archer.⁴¹ Ideje, da lahko akter v vsaki

34 Rob Stones, *Structuration Theory* (Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2005). Orla McGarry, »Knowing 'how to go on': structuration theory as an analytical prism in studies of intercultural engagement,« *Journal of Ethnic and Migration Studies* 42, št. 12 (2016): 2071, 2072, pridobljeno 13. 6. 2025, <https://doi.org/10.1080/1369183X.2016.1148593>.

35 Karen O'Reilly, »Structuration, practice theory, ethnography and migration: bringing it all together,« *IMI Working paper series* 61 (2012): 7–9, pridobljeno 15. 6. 2025, <https://ora.ox.ac.uk/objects/uuid:f7ffb7f9-d6d0-4601-95e1-156da3c714a3>.

36 Ibid.

37 Ewa Morawska, »International migration: its various mechanisms and different theories that try to explain it,« *IMER/MIM* (2007), 13, pridobljeno 16. 6. 2025, <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1409965/FULLTEXT01.pdf>.

38 McGarry, »Knowing 'how to go on',« 2071, 2072.

39 Morawska, »International migration,« 13.

40 Ibid.

41 Margaret Archer, *Realist Social Theory: The Morphogenetic Approach* (Cambridge: Cambridge University Press, 1995). Margaret Archer, »Morphogenesis versus structuration: on combining structure and action,« *British Journal of Sociology*, 33, št. 4 (1982): 455–83, pridobljeno 18. 6. 2025, <https://doi.org/10.2307/589357>.

situaciji ravna drugače in spreminja strukture zgolj s spreminjanjem lastnega vedenja, so lahko problematične predvsem z vidika nezadostne razlage načinov, kako strukture ovirajo akterje pri njihovem delovanju.⁴² Ker Giddens pri analizi družbene dinamike nikakor ni mogel spregledati nekaterih eksternih strukturnih lastnosti družbe, ki se s konceptom prepletenosti niso mogle prepričljivo skladati, je zato izoblikoval nedorečen teoretski kompromis, ki pri njegovih kritikih še zdaleč ni ostal spregledan.⁴³ Analitični dualizem Margaret Archer je ločnico med strukturo in delovanjem vsekar postavil nekoliko ostreje. Čeprav njene teorije morfogeneze nikakor ne moremo klasificirati kot funkcionalistične, pa predpostavlja zgolj omejeno zmožnost akterjev pri spreminjanju struktur, saj naj bi bile nekatere strukturne značilnosti družbe izven njihovega nadzora.⁴⁴ Strukture tako avtorica razdeli na družbene (npr. materialni viri) in kulturne (npr. znanje), te pa posedujejo nastajajoče lastnosti (angl. *emergent properties*), ki jih ni mogoče zreducirati na posamezne člene družbe, a imajo vzročno moč in so relativno dolgotrajne.⁴⁵ Kot take so strukture lahko avtonomne in samostojne, saj temeljijo na nekaterih strukturnih predpogojih, vendar so v nekaterih razmerah do določene mere še vedno spremenljive. Pri analitičnem dualizmu je Archer razlikovala med načini, kako je družba preoblikovana ali reproducirana, s čimer je poskušala uvesti metodologijo, ki bi na analitični ravni strukture in delovanje razločevala, hkrati pa dopuščala dvosmerno možnost spremembe.⁴⁶ Pri tem je pod drobnogled še posebej vzela refleksivnost akterja, ki kljub omejenemu vplivu na strukture konstantno analizira in ocenjuje svoj položaj v razmerju do naravnega, praktičnega in družbenega reda ter v njihovem okviru na podlagi svojih izkušenj izbira situacijsko pravo pot.⁴⁷

Naštete teorije, na trenutke prepletajoče se ali izključujoče, so za sociološko analiziranje nacionalizma ključne, saj je prav vpliv njegove ideološke (strukturne) narave na raven akterja izredno pomemben za razumevanje njegove idejne moči. Pri tem je osredotočanje na en vidik lahko težavno, saj predpostavljamo enosmerne razumevanja nacionalnih idej od zgoraj navzdol zanemarja njegovo dojemanje, konstruiranje in reproduciranje na ravni posameznika. Narodi in nacije⁴⁸ namreč še zdaleč niso samo produkt večjih strukturnih sil, temveč tudi rezultat praktičnega delovanja ljudi v vsakdanjem življenju.⁴⁹ Idejo o prenosu raziskovalnega fokusa z višje na nižjo raven zasledimo že pri Michaelu Billigu, pionirju ideje o banalnem nacionalizmu, ki

42 Archer, »Morphostasis versus structuration«, 459, 461, 462.

43 Stankovič, »Giddensova teorija strukturcije«, 463.

44 Haralambos in Holborn, *Sociologija*, 914.

45 Jones in Bradbury, *Introducing Social Theory*, pogl. 7.

46 Ibid.

47 Archer, »Realism and the problem of agency«, *Journal of Critical Realism* 5, št. 1 (2015): 16, 17, pridobljeno 17. 6. 2025, <https://doi.org/10.1558/aleth.v5i1.11>.

48 Narod in nacija sta v tem primeru skupaj omenjena zaradi neskladnosti izraza »nation« v angleškem in slovenskem jeziku. Čeprav se v slovenščini besedi pomensko razlikujeta, pa je za razumevanje nacionalizma kot »ideološkega gibanja, ki si prizadeva za pridobitev ali ohranitev avtonomije, enotnosti in identitete obstoječega ali potencialnega naroda« (Smith, 1989, v Mandelc, 2011, 24), v kontekstu pričujočega pregleda literature pomembno predvsem osredotočanje na njun družbeni pomen in ne toliko na konceptualno (etnično ali politično) dimenzijo. – Več o kompleksnosti izrazoslovja pri razumevanju nacije, naroda in nacionalizma v Mandelc, *Na mejah nacije*, 13–27.

49 Jon E. Fox in Cynthia Miller-Idriss, »Everyday nationhood«, 554.

je pod drobnogled vzel banalne oblike njegove reprodukcije na ravni posameznika.⁵⁰ Prav zato je smiselno, da mu pri analizi damo prednost pred kasnejšimi deli, ki so z njegovim polemizirala ter ga vsebinsko in tematsko nadgradila.

Vsakdanji in banalni nacionalizem med strukturo in delovanjem

Knjiga *Banalni nacionalizem* (1995) Michaela Billiga predstavlja velik doprinos k razumevanju nacionalizma kot strukturno oblikovane ideologije in njenega vpliva na nezavedno delovanje posameznika v prostoru in času. Dotedanjim strategijam preučevanja nacionalizma Billig pripiše pretirano poudarjanje vpliva strukturno pogojenih sil, povezanih s političnim delovanjem, pogosto nasilnimi poskusi doseganja nacionalne suverenosti in posledično emocionalnim odzivom množic.⁵¹ Takšni pristopi naj bi zato vodili do nenamernega zanemarjanja vprašanj o tem, kako se nacionalne kategorije ohranjajo in vzdržujejo v ustaljenih nacionalnih državnih okvirih, saj tudi v (stabilnih) državah, kjer t. i. vroči nacionalizem ni tako močan, nacionalna identiteta ostaja ena izmed pomembnejših družbenih in osebnih opredelitev. Kot v svojem delu navaja Billig, nacionalne identitete ne smemo dojemati samo kot notranjega psihološkega stanja ali individualne samodefinitivne,⁵² temveč kot »način življenja, ki se dnevno živi v svetu nacionalnih držav«.⁵³ To je tudi eden izmed glavnih razlogov, zakaj prebivalci nacionalne identitete ne pozabimo v obdobjih, ko nas nanje ne opominjajo posebne priložnosti, kot so denimo državni prazniki ali športne prireditve. Billig se osredotoča na banalne označevalce nacionalne identitete, ki bistveno prispevajo k vsakodnevni reprodukciji nacionalnih kategorij, saj sčasoma postanejo samoumevni. Kot vzorci, prakse in navade so vgrajeni v materialno in socialno okolje posameznika, ki jih sprejema zaradi izpolnjevanja določenih psiholoških potreb in osebnega prilagajanja socialnemu okolju, ki te kategorije ohranja resnične in nujne.⁵⁴

Billig je pri konstrukciji nacionalnosti še posebno pozoren na diskurzivne prakse, ki nacionalno identiteto ohranjajo prek prisotnosti nacionalnih simbolov (npr. izobešanja zastav, motivov na kovancih ipd.) ali političnih govorov in množičnih medijev, kjer se s pomočjo manjših besednih zvez (npr. »mi«, »naš«, »nam«, »tukaj«) ohranja predstava o zaokroženi (narodni) skupnosti.⁵⁵ Iz tega lahko zaznamo nekatere podobnosti s prej analizirano Bourdieujevo teorijo habitusa ali Giddensovim praktičnim znanjem, saj narodnost v tem primeru deluje kot nezavedna osnova posameznikovih

50 Billig, *Banal Nationalism*. Andrew Thompson, »Nations, national identities and human agency: putting people back into nations«, *The Sociological Review* 49, št. 1 (2001): 28, pridobljeno 23. 6. 2025, <https://doi.org/10.1111/1467-954X.00242>.

51 Billig, *Banal Nationalism*.

52 Ibid., 69.

53 Ibid., 68.

54 Jonathan Hearn, »National identity: banal, personal and embedded«, *Nations and Nationalism* 13, št. 4 (2007): 660, pridobljeno 21. 6. 2025, <https://doi.org/10.1111/j.1469-8129.2007.00303.x>.

55 Billig, *Banal Nationalism*, 105.

izbir in delovanj,⁵⁶ ki jih pridobimo med socializacijo. Vzdrževalci nacionalne ideologije na banalni ravni so torej samoumevne prakse, ki idejo ohranjajo prisotno na neopazne, nevidne in nezaznavne načine. Takšna ponotranjenost pa je mogoča samo, če nacionalnost postane del človekovega habitusa, ki je sestavljen tako iz spominjanja kot tudi pozabljanja elementov vsakdana, kar posamezniku omogoča funkcioniranje v ponavljajočih se dnevni rutinah.⁵⁷

Seveda takšna prisotnost ide(ologi)je ne bi bila mogoča brez strukturnega vpliva elitnih nacionalnih diskurzov. Prav zato je kritika Billiga zelo podobna kritiki Bourdieuja, ki mu je bilo očitano, da se je pri svojem delu pretirano približal strukturnim pristopom in neustrezno naslovil proces akterjevega spreminjanja ali reprodukcije struktur družbenega življenja.⁵⁸ To naj bi bila tudi glavna pomanjkljivost teorije o banalnem nacionalizmu, ki večinoma obravnava strukturne vplive nacionalizma na vsakodnevno raven posameznika, ob tem pa zanemara njegov doprinos.⁵⁹ Kot poudarja Antonsich, akterjevo vlogo v *Banalnem nacionalizmu* ovira predvsem njegova nerefleksivnost pri ideološki reprodukciji, saj Billig nacionalizem razume kot strategijo in pogoje, ki posameznika ovirajo, pri tem pa predpostavlja »nerealistično predstavo o enotni in homogeni nacionalni publiki«.⁶⁰

Da prebivalci neke države nikakor niso homogena gmota, ki brez premisleka absorbira nacionalni diskurz, temveč prej heterogena zmes različno dojemajočih in razmišljujočih posameznikov z lastnim mnenjem, nakazujejo tudi nekatera dela, ki so se z vplivi nacionalizma ukvarjala nekoliko kasneje.⁶¹ Čeprav kritično obravnavana, je bila Billigova ideja razširjena in dopolnjena z različnih raziskovalnih perspektiv in v različnih geografskih okvirih. Pri tem se je od njega s svojim delom *National identity, popular culture and everyday life* (2002) še najmanj oddaljal Tim Edensor. Knjiga ponuja temeljit vpogled v reprodukcijo nacionalne identitete na različnih družbenih ravneh, ki jih avtor predstavi kot matrico, ki posamezniku omogoča širok razpon razpoložljivih resursov za nacionalno identitetno orientacijo. Pri svoji analizi se osredotoči na prostorsko dimenzijo nacionalizma, performativne prakse na skupinski (proslave, popularne oblike državnih praznovanj, šport, karnevali) ali individualni ravni (nerefleksivne vsakodnevne prakse, oblikovane skozi nacionalni narativ), prispevek materialne kulture h konstituiranju nacionalne identitete, njeno reprezentacijo v popularni kulturi in razpršeno dožemanje simbolov (britanske) nacionalne identitete med prebivalstvom.⁶²

56 Bourdieu, *Outline of a Theory of Practice*, 166, cit. po: Fox in Miller Idriss, »Everday nationhood«, 544.

57 Billig, *Banal Nationalism*, 42.

58 Jones in Bradbury, *Introducing Social Theory*, pogl. 7.

59 Več o tem: Thompson, »Nations, national identities«, 28. Hearn, »National identity«, 660–62. Skey, »The national in everyday life«, 335–38. Marco Antonsich, »The 'everyday' of banal nationalism – ordinary people's views on Italy and Italian«, *Political Geography* 54, (2016): 3, 34, pridobljeno 7. 6. 2025, <https://doi.org/10.1016/j.polgeo.2015.07.006>.

60 Antonsich, »The 'everyday' of banal nationalism«, 33.

61 Tim Edensor, *National Identity, Popular Culture and Everyday Life* (Oxford: Berg, 2002). Rogers Brubaker et al., *Nationalist Politics and Everyday Ethnicity in a Transylvanian Town* (Princeton: Princeton University Press, 2006). Michael Skey, *National Belonging and Everyday Life: The Significance of Nationhood in an Uncertain World* (Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2011).

62 Edensor, *National Identity*, Predgovor (VII–VIII).

Rutinsko izražanje zavednih in nezavednih oblik nacionalne performativnosti, pri analizi katerih se teoretsko nasloni na Bourdiejevo teorijo habitusa in Goffmanovo teorijo družbenih vlog⁶³, opiše kot »skupne navade, ki krepijo čustvene in kognitivne vezi, utrjujejo občutek skupnega delovanja in doxe, ki tvorijo habitus, vključno s pridobljenimi veščinami, ki zmanjšujejo nepotrebno razmišljanje vsakič, ko je treba sprejeti odločitev«. ⁶⁴ Čeprav zavestno reproduciranje družbenih struktur zaradi ontološke varnosti in temeljne želje po določeni stopnji družbene predvidljivosti poudari tudi Giddens,⁶⁵ pa je prav zaradi tega lažje razumljiva tudi kritika Edensorjevega dela, ki do neke mere ohranja analizo prevladujočega diskurza in strukturnih sil pri konstruiranju nacionalne identitete v vsakdanjem življenju, pri čemer pa nekoliko zanemari dimenzijo etnične, rasne in verske raznolikosti družbe.⁶⁶ Kljub temu da Edensor akterjeve vloge nikakor ne predstavi samo kot enosmernega sprejemanja in reprodukcije strukturno pogojenega nacionalnega diskurza, pa v smislu prenosa vpliva od struktur na akterja ni tako uspešen, zaradi česar se njegovo delo umešča na presečišče banalnega in vsakdanjega nacionalizma.

Nekoliko bolj se bistvu vsakdanjega nacionalizma približa Michael Skey, ki v knjigi *National Belonging and Everyday Life: The Significance of Nationhood in Uncertain World* (2011) obravnava pomembnost nacionalne identitete in pripadnosti na primeru belske etnične večine v Veliki Britaniji.⁶⁷ Delo, ki temelji na avtorjevi doktorski disertaciji, pod vprašaj postavi nacionalizem kot preprosto vprašanje potrošnje, saj ga analizira na podlagi skupinskih pogovorov o nacionalni identiteti, njeni razlagi in razumevanju med splošnim prebivalstvom. S tem se tematsko odmakne od preproste Billigove banalnosti nacionalizma in njegove nezavedne reprodukcije. Avtor namreč išče odgovore na vprašanje, kaj pomeni biti Britanec, s čimer poskuša prodreti v različne vidike nacionalnega (samo)zavedanja, ki presegajo njegovo preprosto samoumevnost.⁶⁸ Razlika v primerjavi z deli Billiga in Edensorja je predvsem osredotočanje na tiste vidike nacionalizma, ki niso neposredno povezani z njegovimi preprostimi razlagami in splošno sprejetimi simboli, temveč zahtevajo nekoliko natančnejši premislek in pojasnilo. S takim pristopom je Skey osvetlil vidik izkušnje nacionalnosti skozi oči akterjev, ki nacionalne kategorije ohranjajo z vsakodnevnim delovanjem. V delu se tako meša vidik (nezavednega) banalnega nacionalizma, ki ga poskuša avtor preseči z odkrivanjem zavednega razumevanja nacionalne identitete. Medsebojna prepletenost se izkazuje predvsem v njunem (so)oblikovanju, kar močno spominja na Giddensovo tezo o dualnosti strukture in delovanja, pri čemer se oba pola definirata drug skozi drugega.⁶⁹ Samoumevnost nacionalnosti in njenega izražanja lahko torej pripišemo predvsem področju banalnega nacionalizma, ki obravnava njene najočitnejše strukturno

63 Erving Goffman, *Predstavljanje sebe v vsakdanjem življenju* (Ljubljana: Studia Humanitatis, 2014).

64 Edensor, *National Identity*, 90.

65 Peter Stankovič, »Giddensova teorija strukturacije«, 465, 466. Haralambos in Holborn, *Sociologija*, 912.

66 Jonathan Hearn in Marco Antonich, »Theoretical and methodological«, 11, 12.

67 Skey, *National Belonging and Everyday Life*, 6–8.

68 Skey, *National Belonging and Everyday Life*.

69 Stankovič, »Giddensova teorija strukturacije«, 458.

pogojene vidike, močno prisotne tudi na vsakdanji ravni. Vendar pa po drugi strani zanemarja vse tiste vidike, ki ostajajo nevid(e)ni, nesliš(a)ni in nezaznavni v vsakodnevni opravi oziroma delovanju navadnih ljudi. Čeprav so tudi takšne prakse pod vplivom strukturnih predpogojev, jih s svojim tihim delovanjem istočasno ohranjajo ali spreminjajo, zaradi česar sta banalni in vsakdanji nacionalizem v samem bistvu dve strani istega kovanca.⁷⁰

Na podoben način so k preučevanju nacionalizma na vsakdanji ravni pristopili tudi avtorji knjige *Nationalist politics and everyday ethnicity in a Transylvanian town* (2006), ki so svojo analizo usmerili v razlago narodnosti in etničnosti med prebivalci narodnostno mešanega romunskega mesta Cluj. Delo je osredotočeno na analitično razumevanje kompleksnega zgodovinskega sobivanja madžarsko-romunskega prebivalstva »tako od spodaj navzgor kot od zgoraj navzdol, tako v mikroanalitični kot tudi makroanalitični perspektivi«. ⁷¹ Pri tem je zelo pomembna preusmeritev raziskovalnega fokusa etničnosti, ki jo poskušajo raziskati neodvisno od etničnih kategorij kot osnovnih enot analize. Z drugimi besedami to pomeni, da so s svojo obsežno raziskavo, ki je zajemala osemletno etnografsko raziskovanje z izvedbo intervjujev, analizirali vsakodnevne vidike izražanja etničnosti oziroma nacionalnosti skozi pridobljene (banalne) prakse in zavestne strategije posameznikov, ki so etnične kategorije prilagajali praktičnim potrebam in institucionalnim kontekstom. ⁷² Delo je zanimivo predvsem zaradi poskusa razumevanja vsakodnevnih praks, ki niso prepoznane kot etnično zaznamovane, a zaradi vtikanosti v vsakodnevne kontekste samoumevno ohranjajo razlike v etničnih kategorijah. Pri tem poudarijo spontano pojavnost etničnosti v vsakodnevnih interakcijah med prijatelji, sosedi, sodelavci ter v različnih institucionalnih in organizacijskih okvirih, s čimer se zelo približajo bistveni ideji vsakdanjega nacionalizma, ki temelji na pomembni vlogi akterjev pri dojemljanju nacionalnih kategorij in njihovi uporabi v vsakodnevnih kontekstih za njihove praktične namene. ⁷³ Ker nacionalne kategorije interakcij in samozavedanja posameznikov ne prežemajo konstantno, je vprašanje o tem, kdaj se take tendence pojavljajo, ključno pri razumevanju pojavnosti nacionalizma. ⁷⁴ To odpira številne teoretične premisleke o kontekstualnem delovanju akterja, ki je lahko povezano z njegovo analizo zunanjih okoliščin in situacijskim praktičnim znanjem, pa tudi s pomembnim vidikom njegovega nastopanja in ustvarjanja vtisa v javnosti. ⁷⁵

S teoretičnega vidika je za obravnavo obeh pristopov izredno pomembno tudi delo sociologa Siniše Malaševića, ki v knjigi z naslovom *Grounded nationalisms* opiše kompleksnost prisotnosti nacionalizma na različnih ravneh družbe. ⁷⁶ Pri tem poudari tri ključne vidike, ki obsegajo njegovo ideološko prodornost, vpletenost v družbene

70 Jon E. Fox in Maarten Van Ginderachter, »Everyday nationalism's evidence problem,« 7.

71 Brubaker et al., *Nationalist Politics and Everyday Ethnicity*, 14.

72 Ibid, 272, 273 in 297.

73 Fox, »Banal nationalism in everyday life,« 864.

74 Fox in Miller-Idriss, »Everyday nationhood,« 540.

75 Goffman, *Predstavljanje sebe v vsakdanjem življenju*.

76 Siniša Malašević, *Grounded Nationalisms* (Cambridge: Cambridge University Press, 2019).

organizacijske okvire in prisotnost v vsakdanjih medčloveških odnosih, ki krojijo vsakdanje življenje posameznikov. Takšna prisotnost po celotni družbeni vertikali, obsegajoča makronarative (banalni nacionalizem) in mikrokontekstualno vsakdanjo reprodukcijo (vsakdanji nacionalizem), prispeva k njegovi ukoreninjenosti v postmoderne družbe. Prav zato Malašević opozarja, da nacionalizma ne bi smeli dojemati kot ideološkega relikta preteklosti, temveč kot globoko ukoreninjen in razvijajoč se družbeni fenomen, ki tudi v sodobnem globaliziranem času ostaja pomembna družbena sila.⁷⁷

Na presečišču do sedaj obravnavanih del, ki k preučevanju nacionalizma na vsakdanji ravni pristopajo z različnih zornih kotov, so se oblikovale tudi številne kasnejše raziskave. Glede na to, kakšno pomembnost so pri tem pripisovale elitnemu nacionalnemu diskurzu oziroma akterjevemu prispevku pri njegovem oblikovanju, ohranjanju in spreminjanju, jih lahko prav z vidika razmerja med strukturo in delovanjem razporedimo na premico med vsakdanjim in banalnim nacionalizmom. Kljub temu da se neka tera dela jasno ukvarjajo s političnim diskurzom in njegovo konstrukcijo nacionalne identitete⁷⁸ ali uporabo (naravnih) resursov za nacionalne mobilizacijske procese,⁷⁹ pa se večina del umešča v prostor med obema pristopoma. O dinamičnem razumevanju razlike med obema pričajo tako dela, ki z Billigovo teorijo jasno polemizirajo,⁸⁰ kot tudi odgovori na takšne kritike in njihova pojasnila.⁸¹ K omenjenim študijam lahko prištejemo še članke, ki se z obema pristopoma ukvarjajo s teoretičnega in metodološkega vidika.⁸² Ob tem so izredno pomembna tudi dela, ki obravnavajo narodnost v vsakdanjih kontekstih potrošniških navad⁸³ ali performativnih praks,⁸⁴ kar odstira pomembne plasti razumevanja situacij, v katerih se nacionalizem izraža in utrjuje v vsakdanjem življenju.

Nikakor seveda ne čudi, da so omenjene raziskovalne perspektive močno vplivale tudi na historiografske pristope k preučevanju nacionalizma. Pomen nacionalnih

77 Ibid.

78 Rudolf De Cillia, Martin Reisigl in Ruth Wodak, »The discursive construction of national identities,« *Discourse & Society* 10, št. 2 (1999), pridobljeno 16. 6. 2025, <https://doi.org/10.1177/0957926599010002002>.

79 Nalie Koch in Tom Perrault, »Resource nationalism,« *Progress in Human Geography* 43, št. 4 (2018), pridobljeno 27. 6. 2025, <https://doi.org/10.1177/0309132518781497>.

80 Skey, »The national in everyday life.« Fox in Miller-Idriss, »Everyday nationhood.« Fox, »Banal nationalism in everyday life.«

81 Michael Billig, »Reflecting on a critical engagement with banal nationalism – reply to Skey,« *The Sociological Review* 57, št. 2 (2009), pridobljeno 7. 6. 2025, <https://doi.org/10.1111/j.1467-954X.2009.01837.x>. Sophie Duchesne, »Who's afraid of banal nationalism?«

82 Thompson, »Nations, national identities.« Knott, »Everyday nationalism.« Goode in Stroup, »Everyday nationalism.« Eric Kaufmann, »Complexity and nationalism,« *Nations and Nationalism* 23, št. 1 (2017), pridobljeno 26. 6. 2025, <https://doi.org/10.1111/nana.12270>. Hearn in Antonsich, »Theoretical and methodological.« Fox in Ginderachter, »Everyday nationalism's evidence problem.«

83 Robert J. Foster, *Materializing the Nation: Commodities, Consumption, and Media in Papua New Guinea* (Bloomington: Indiana University Press, 2002). Ronald Ranta in Atsuko Ichijo, *Food, National Identity and Nationalism: From Everyday to Global Politics* (Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2016). Helen Andersson, »Recontextualizing Swedish nationalism for commercial purposes: a multimodal analysis of a milk marketing event,« *Critical Discourse Studies* 16, št. 5 (2019), pridobljeno 6. 6. 2025, <https://doi.org/10.1080/17405904.2019.1637761>.

84 Thomas Eriksen, »Formal and informal nationalism,« *Ethnic and Racial Studies* 16, št. 1 (1993), pridobljeno 3. 7. 2025, <https://doi.org/10.1080/01419870.1993.9993770>. Kristin Surak, *Making Tea, Making Japan: Cultural Nationalism in Practice* (Redwood City: Stanford University Press, 2012).

kategorij pri osebnih identitetnih opredelitvah, ki so v daljši časovni perspektivi pripomogle k praktičnemu oblikovanju nacionalnih držav, je področje, ki so ga zgodovinarji večkrat natančneje obravnavali. Pri tem procesu je posebno raziskovalno pozornost dobila predvsem dilema med vplivom elitno oblikovanih nacionalnih diskurzov (in njihovega uveljavljanja v družbi) ter nacionalno brezbriznostjo (*national indifference*) navadnih ljudi v vsakdanjem življenju.⁸⁵ Kot namreč v svojem delu *Kidnapped Souls – National Indifference and the Battle for Children in the Bohemian Lands* na primeru Češke poudarja zgodovinarica Tara Zahra, naj bi brezbriznost, protislovja in oportunitizem do nacionalnih kategorij pod vprašaj postavili v zgodovini uveljavljeno trditev, da je samo homogena nacionalna država lahko zagotavljala trajno demokracijo, mir in blaginjo.⁸⁶ Čeprav so pri historičnih obravnavah omenjenega fenomena zaradi svoje specifične nadnacionalne zgodovine največkrat v ospredju države (vzhodne) srednje Evrope,⁸⁷ pa jih s primeri iz drugih delov stare celine natančneje obravnava zbornik *National Indifference and the History of Nationalism in Modern Europe*.⁸⁸ Zgodovinske raziskave osebnih privrženosti ali brezbriznosti do nacionalnih idej in kategorij so za razumevanje razmerja med vplivom banalnega in vsakdanjega nacionalizma v sodobnem času zelo pomembne predvsem zaradi metodološkega pristopa, ki se v tem primeru ne osredotoča samo na analize nacionalnih (elitnih) političnih diskurzov, temveč predvsem na podrobnosti vsakdanjih življenj navadnih ljudi.⁸⁹

Med deli, ki takšen metodološki pristop pojasnijo z najrazličnejših zornih kotov, velja omeniti predvsem članek z naslovom *Everyday nationhood* (2008), v katerem avtorja obravnavata teoretične in metodološke vidike preučevanja vsakdanjega nacionalizma, ki poskuša zajeti tiste vidike narodnosti, ki jih strukturalni pristopi ne morejo.⁹⁰ Ker »narodi niso samo produkt strukturnih sil, temveč so hkrati praktični dosežek navadnih ljudi, ki v vsakdanjem življenju počnejo vsakdanje dejavnosti«,⁹¹ se avtorja osredotočata predvsem na vidike (vsakdanje interakcije, nacionalne izbire, pomen nacionalnih simbolov in potrošniške prakse), s katerimi ljudje »v različnih kontekstih svojega vsakdanjega življenja izražajo in uresničujejo (ter ignorirajo in zavračajo) narodnost in nacionalizem«. ⁹² Pomen akterjevega doprinosa pri vsakdanjem soustvarjanju

85 Tara Zahra, *Kidnapped Souls: National Indifference and the Battle for Children in the Bohemian Lands, 1900–1948* (Ithaca: Cornell University Press, 2011). Maarten Van Ginderachter, »How to gauge banal nationalism and national indifference in the past: proletarian tweets in Belgium's belle époque«, *Nations and Nationalism* 24, št. 3 (2018), pridobljeno 16. 6. 2025, doi: 10.1111/nana.12420.

86 Zahra, *Kidnaped Souls*, X.

87 Pri analizah privrženosti in zavračanja nacionalnih idej na vsakdanji ravni v specifičnih lokalnih ali regionalnih kontekstih tudi slovenski prostor ni izjema: Pieter Judson, *Guardians of the Nation: Activists on the Language Frontiers of Imperial Austria* (Cambridge: Harvard University Press, 2006). Marko Zajc, »Josip Jurčič's tradition in Muljava: The boundaries of localism and nationalism«, *Prispevki za novejšo zgodovino* 53, št. 2 (2013), pridobljeno 3. 10. 2025, <https://ojs.inz.si/pnz/article/view/65/66>. Jernej Kosi, »'Yugoslavia has nothing. Yugoslavia has no bread. But Hungary gives us bread': Access to food and (dis)loyalty in a 'redeemed' Yugoslav borderland«, *Austrian History Yearbook* 55 (2024), pridobljeno 3. 10. 2025, <https://doi.org/10.1017/S0067237824000055>.

88 Maarten Van Ginderachter in Jon E. Fox, ur., *National Indifference and the History of Nationalism in Modern Europe* (London, New York: Routledge University Press, 2019).

89 Van Ginderachter in Fox, *National Indifference*, 1.

90 Fox in Miller-Idriss, »Everyday nationhood.«

91 Ibid., 554.

92 Ibid., 537.

nacionalne družbene realnosti so raziskovalci do sedaj obravnavali na različne načine, pri čemer v svojih študijah poudarjajo perspektivo posameznikov znotraj in zunaj prevladujočih nacional(istič)nih diskurzov.⁹³ V zvezi s tem sta še posebno zanimiva članka, ki obravnavata svojevrstno dojetanje in dekodiranje nacionalnih kategorij z migrantske perspektive⁹⁴ ali kompleksno osebno dojetanje kulturnih prvin multikulturalizma kot pomembnega dela družbene identitete.⁹⁵

Pri preučevanju (vsakdanjega) vpliva nacionalnih kategorij na osebne in družbene dimenzije nacionalne identitete v razmerju med makro- (struktura) in mikroravnijo (delovanje) obeh spektrov družbene realnosti nikakor ne moremo popolnoma ločiti. Pomembno raziskovalno perspektivo ponudi članek *National identity: banal, personal and embedded* (2007), ki obravnava specifičnost izražanja in ohranjanja nacionalnih kategorij v organizacijskih kontekstih.⁹⁶ Članek obravnava koncept nacionalne identitete v razmerju med osebno in družbeno ravni, posamezni vidiki pa so razloženi na primeru raziskave socialno-organizacijskega okolja in njegovega vpliva na zaposlene ob združitvi škotske in angleške banke. Z analizo različnih vidikov (banalne in osebne) nacionalne identitete poskuša avtor razumeti povezavo med osebnostjo in vplivi vmesnih družbenih struktur ter organizacijskih kontekstov na posameznikovo razumevanje samega sebe.⁹⁷ Ker organizacijski konteksti predstavljajo vmesno stopnjo med makrostrukturnimi vplivi in delovanjem na mikroravni, se s tem odpre vprašanje vpliva vmesnih struktur, ki so jih kot pomembne prepoznali tudi nekateri raziskovalci teorije strukturacije.⁹⁸ Razširitev osnovne Giddensove ideje o prepletenosti strukture in delovanja z uvajanjem novih podstruktur tako ostaja dobra teoretična osnova za preučevanje banalnega, še bolj pa vsakdanjega nacionalizma, saj se kljub konceptualni osredotočenosti na akterja tega ne da popolnoma ločiti od družbeno-organizacijskih kontekstov.⁹⁹

93 Marco Antonsich, »The 'everyday' of banal nationalism.« Cynthia Miller-Idriss, »Everyday understanding of citizenship in Germany.« *Citizenship Studies* 10, št. 5 (2006), pridobljeno 3. 6. 2025, <https://doi.org/10.1080/13621020600954978>. Jon E. Fox, »The edges of the nation: a research agenda for uncovering the taken-for-granted foundations of everyday nationhood.« *Nations and Nationalism* 23, št. 1 (2017), pridobljeno 8. 6. 2025, <https://doi.org/10.1111/nana.12269>. Michael Skey, »'There are times when I feel like a bit of an alien': middling migrants and the national order of things.« *Nations and Nationalism* 24, št. 3 (2018), pridobljeno 12. 6. 2025, doi: 10.1111/nana.12422. Edensor in Sumartojo, »Geographies of everyday nationhood.«

94 Skey, »There are times.«

95 Tim Edensor in Shanti Sumartojo, »Geographies of everyday nationhood.«

96 Jonathan Hearn, »National identity: banal, personal and embedded.« *Nations and Nationalism* 13, št. 4 (2007), pridobljeno 15. 6. 2025, <https://doi.org/10.1111/j.1469-8129.2007.00303.x>.

97 Hearn, »National identity.« 671.

98 Rob Stones, *Structuration Theory* (Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2005). McGarry, »Knowing how to go on.« O'Reilly, »Structuration, practice theory, ethnography and migration.«

99 Hearn in Antonsich, »Theoretical and methodological.« 2 in 6, 7.

Soodvisnost strukture in delovanja ter pomen vmesnih posrednikov

Pregled temeljnih del o banalnih in vsakdanjih vidikih nacionalizma dokazuje, da koncepti naroda, nacionalizma in nacionalne identitete zagotovo niso fenomeni, ki bi se v zavest ljudi usidrali samo prek strukturne prisile, denimo elitnih nacionalnih diskurzov, ki jih posredujejo politični govori, medijskih ali historičnih reprezentacij, javno izobešenih zastav ali nacionalnih praznikov. Gre namreč za relativno kompleksen proces identificiranja posameznika z neko ide(ologi)jo, ki močno presega enosmernost. Kot je namreč poudaril Hobsbawm, niso niti »uradne ideologije držav in gibanj vodilo za to, kar mislijo celo najbolj lojalni državljani«. ¹⁰⁰ Na tem primeru se s sociološkega vidika vnovič poraja vprašanje o razmerju med močjo strukturnih sil, delovanjem akterja in prepletenostjo obeh vidikov pri oblikovanju nekega družbenega fenomena.

Konceptualna razlika z uveljavljenimi raziskovalnimi paradigmi je na podlagi tega razmerja vplivala na številna znanstvena nestrinjanja. Poskusi razumevanja kompleksnega nacionalnega (samo)zavedanja izven prevladujočega nacionalnega diskurza so pri nekaterih raziskovalcih naleteli na ostro kritiko. Kot poudarja Anthony Smith, so »navadni ljudje in njihove aktivnosti vedno umeščeni v zgodovinski kontekst«, ¹⁰¹ preučevanje nacionalnosti v vsakdanjem življenju pa naj bi se selektivno osredotočalo na situacijsko specifičnost oziroma mikroanalitične vidike in s tem ločevalo »vsakdanjo narodnost« od »historične narodnosti«. ¹⁰² Smith ob tem doda, da lahko pretirano osredotočanje na to, kako, kdaj in na kakšen način se narodnost izkazuje v vsakdanjem življenju, pripelje do zanemarjanja vzročnih in družbeno-historičnih aspektov nacionalizma. ¹⁰³ Z drugimi besedami: pretirano preučevanje nacionalizma in poskusi njegovega razumevanja skozi prizmo akterja naj ne bi bili ustrezni zaradi strukturnih vplivov, ki jih raziskovalci ne smejo zanemariti.

Vendar pa ostra delitev med uveljavljenimi pristopi preučevanja nacionalizma in analizo njegovih banalnih in vsakdanjih oblik še zdaleč ni preprosta. Čeprav se oba pristopa osredotočata na specifične vsakodnevne kontekste, ju le stežka jasno kategoriziramo in popolnoma zanemarimo prepletenost obeh socioloških perspektiv. Zaradi preučevanja elitnega (makro)diskurza, njegovega vertikalnega pronicanja navzdol in reprodukcije na stopnji posameznika nekateri avtorji banalni nacionalizem sicer uvrščajo bližje strukturni ravni, ¹⁰⁴ saj samoumevnost nacionalnih kategorij deluje predvsem v sferi posameznikovega nezavednega. ¹⁰⁵ Pri njegovi obravnavi se avtorji pogosto približajo teoriji (in terminologiji), ki jo je pri zbliževanju strukture in

100 Hobsbawm, *Nations and Nationalism*, 10, cit. po: Thompson, »Complexity and nationalism«, 8.

101 Anthony Smith, »The limits of everyday nationhood«, *Ethnicities* 8, št. 4 (2008): 566, pridobljeno 13. 6. 2025, <https://doi.org/10.1177/14687968080080040102>.

102 Ibid.

103 Ibid.

104 Hearn in Antonsich, »Theoretical and methodological«, 3.

105 Billig, *Banal Nationalism*, 38 in 144.

delovanja uporabil že Bourdieu, saj nezavedno reprodukcijo nacionalne ideje označujejo z besedami »nacionalni habitus«, »nacionalna doxa« ali »nacionalni kapital«. ¹⁰⁶ To nakazuje na večinoma pridobljene prakse, ki jih v svojih življenjih nezavedno ponotranjimo in reproduciramo, pri čemer imajo jasen vpliv strukturne razmere, ki smo jim izpostavljeni. Toda pri analizi nacionalizma na osebni ravni posameznika je takšno (raz)ločevanje nekoliko kompleksnejše, saj se ta lahko izraža kot osrednji predmet in namen delovanja, lahko delovanje samo uokvirja ali pa ni bistvo dejanja, a deluje kot nevidna predpostavka v njegovem ozadju. ¹⁰⁷

Že iz Smithove kritike lahko razberemo, da vpliv struktur ni zanemarljiv niti na polju vsakdanjega nacionalizma, ki v ospredje še bolj postavi akterja in njegovo delovanje. ¹⁰⁸ Uveljavljene socio-historične paradigme sicer niso popolnoma zanemarjale vloge akterja, a so predpostavljale samoumevnost vrednot elitnega nacionalnega diskurza, prek katerega je determinirano tudi akterjevo delovanje. ¹⁰⁹ Prav poudarek na akterjevi sposobnosti osmišljanja in preoblikovanja nacionalnih kategorij pa je za razumevanje pojavnosti nacionalizma ključno, saj jih posamezniki – kljub nezavedni vključenosti vanje – uporabljajo za razlago, umeščenost in istovetenje samih sebe v odnosu do družbe. ¹¹⁰ Narodi v tem primeru niso samo produkt diskurza elit in njihovih upravnih mehanizmov, temveč nastajajoča lastnost (*emergent property*) kompleksnega obnašanja in interakcije na nižji ravni oziroma delovanja posameznih delov sistema, ki sledijo nekaterim osnovnim smernicam. ¹¹¹ Takšen spontani red, ki nastane iz omenjene kompleksnosti, ima zaradi kroženja idej in praks večjo moč kot pa centralno koordiniran red, kjer je idejna moč skoncentrirana med elitnimi načrtovalci. Prav to je tudi eden od bistvenih razlogov za samoohranjanje idejnih kategorij nacionalizma med sicer heterogenim prebivalstvom. Različnost (nacionalnih) identitetnih perspektiv posameznih članov družbe se z elitnim nacionalnim diskurzom povezuje prek posameznih individualnih percepcij nacionalnih kategorij, ki so z makronarativom zvezane v delujočo celoto in se v praksi izkazujejo kot koherentna podstat neke družbe. ¹¹² Pri tem je treba poudariti, da posamezni »osebni nacionalizmi« še zdaleč niso samo manifestacije družbene strukture in elitnega diskurza, temveč predvsem osebno osmišljanje nacionalnih kategorij, kar utrjuje pomembnost nacionalizma v vsakdanjem delovanju posameznika v družbi. ¹¹³ Z drugimi besedami to pomeni, da je bistvo preučevanja vsakdanjih vidikov nacionalizma predvsem v analizi različnosti posameznih osebnih interpretacij nacionalnih kategorij, saj »niti dva

106 Fox in Van Ginderachter, »Everyday nationalism's evidence problem,« 3.

107 Hearn in Antonsich, »Theoretical and methodological,« 5.

108 Smith, »The limits of everyday nationhood,«

109 Thompson, »Nations, national identities,« 19–22.

110 Andrew Thompson, »Nations, national identities,« 20. Jonathan Hearn, »National identity,« 663, 664. Kaufmann, »Complexity and nationalism,« 19, 20.

111 Kaufmann, »Complexity and nationalism,« 13 in 19.

112 Hearn, »National identity,« 663, 664. Kaufmann, »Complexity and nationalism,« 19–21.

113 Anthony Cohen, »Personal nationalism: a Scottish view of some rites, rights and wrongs,« *American Ethnologist* 23, št. 4 (1996): 802, pridobljeno 7. 7. 2025, <https://doi.org/10.1525/ae.1996.23.4.02a00070>, cit. po: Hearn, »National identity,« 663. Robert Mann in Steve Fenton, »The personal contexts of national sentiments,« *Journal of Ethnic and Migration Studies* 35, št. 4 (2009): 520, pridobljeno 10. 7. 2025, <https://doi.org/10.1080/13691830902764882>.

posameznika nista umeščena v popolnoma enak etnični, geografski, spolni ali psihološki prostor. Na narod gledata z edinstvenih zornih kotov, kar ima za posledico različne nacionalne identitete.«¹¹⁴

Kljub poudarku na razumevanju posameznikovega nacionalnega izkustva pa preučevanje vsakdanjega nacionalizma nikakor ne bi smelo zanemariti družbenega in organizacijskega konteksta, v katerem nastaja. To je bistveno pri razlagi, kako lahko nacionalne kategorije oblikujejo družbeno življenje.¹¹⁵ Preučevanje vsakdanjega nacionalizma zato ne more biti ločeno od vmesnih oziroma posrednih organizacijskih struktur med makro- in mikroravnijo (družina, delovna mesta, izobraževalne ustanove ipd.), saj so to največkrat ključni spodbujevalci človekovega delovanja.¹¹⁶ Pri analizi nacionalizma torej ni pomemben samo elitni diskurz ali njegova kontekstualna uporaba v dnevni interakciji posameznikov, temveč tudi posredni mediatorji, kot so organizacijski konteksti, v katerih posameznik vsakodnevno (so)deluje. Takšne družbene povezave lahko bolj ali manj uspešno opolnomočijo posameznike in njihovo istovetenje s širšimi identitetnimi kategorijami, zaradi česar je močnejša tudi njihova privrženost nacionalnim idejam ali ciljem.¹¹⁷

Pri razumevanju te kompleksnosti nam lahko pomaga prav Giddensova teorija strukturacije, ki so jo nekateri raziskovalci razvijali v smeri preučevanja medsebojnega delovanja mikro-, makro- in vmesnih strukturnih slojev.¹¹⁸ Z njimi lahko lažje pojasnimo akterjevo umeščenost v družbeni kontekst, ki neposredno oblikuje posameznikovo življenje ter mobilizira njegove interese in identiteto.¹¹⁹ Strukturacijski celostni pristop k preučevanju družbe omogoča preseganje razumevanja nacionalizma v obliki dveh ločenih polov (osebnega ali strukturnega) in osredotočanje na njegovo reprodukcijo v vrsti odnosov, ko posamezniki osebno relevantnost širših kognitivnih (nacionalnih) kategorij črpajo iz različnih oblik družbene organiziranosti.¹²⁰

V primeru banalnega in vsakdanjega nacionalizma, ki nacionalnost preučujeta z vsakodnevne perspektive posameznika, omogoča razumevanje strukturnega vpliva na banalne vidike vsakdana, ki so pogosto povezani z akterjevo praktično zavestjo in nerefleksivnim obnašanjem, ter razumevanje refleksivne uporabe nacionalnih kategorij, ki so posledica posameznikove diskurzivne racionalne zavesti.¹²¹ Pri oblikovanju širših teoretskih razlag nacionalizma je takšen pristop sinteze strukture in delovanja uporaben zaradi možnosti raziskovanja relevantnih življenjskih praks v povezavi s širšimi strukturnimi konfiguracijami naroda in nacionalizma ter ohranjanja njegove vsakodnevne pojavnosti in pomembnosti v daljšem časovnem obdobju.¹²²

114 Kaufmann, »Complexity and nationalism,« 20.

115 Hearn in Antonsich, »Theoretical and methodological,« 2 in 6.

116 Ibid., 6. Hearn, »National identity,« 667, 670, 671.

117 Hearn, »National identity,«, 667, 670–72. Kaufmann, »Complexity and nationalism,« 18.

118 Rob Stones, *Structuration Theory* (Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2005). Orla McGarry, »Knowing 'how to go on',« 2070–75. Karen O'Reilly, »Structuration, practice theory, ethnography and migration,« 7–9.

119 Hearn in Antonsich, »Theoretical and methodological,« 6.

120 Hearn, »National identity,« 671.

121 Jones in Bradbury, *Introducing Social Theory*, pogl. 7.

122 Thompson, »Nations, national identities,« 24. Goode in Stroup, »Everyday nationalism: constructivism for the masses,« 724, 725.

Ker je nacionalizem v družbi izrazito kompleksen fenomen, ki pogosto ni povezan samo z elitnim nacionalnim narativom, temveč nastaja kot stranski produkt različnih dejanj posameznikov in z njimi povezanih procesov¹²³, teorija strukturacije nudi pomembna orodja in bogato konceptualno besedišče, s katerimi lahko zajamemo njegovo celotno kompleksnost.¹²⁴

Sklep

V članku obravnavam koncepta vsakdanjega in banalnega nacionalizma, ki predstavljata teoretski odmik od klasičnih makropristopov preučevanja nacionalizma, saj se ukvarjata s pronicanjem, reprodukcijo, razumevanjem in uporabo nacionalnih kategorij na ravni akterja. Medtem ko se banalni osredotoča na načine prodiranja ideologije nacionalizma z makroravni na mikroraven, vsakdanji nacionalizem obravnava akterjevo zavedno in nezavedno uporabo nacionalnih kategorij v praktične vsakodnevne namene. S člankom želim poudariti, da se tudi v primeru preučevanja vsakdanjega in banalnega nacionalizma pojavlja klasična sociološka dilema pri iskanju pravega pristopa, ki bi zajel celotno kompleksnost dinamike v razmerju med strukturnimi vplivi (makroraven) in vsakodnevnim delovanjem posameznikov (mikroraven). S pregledom temeljnih del prikažem kompleksno interakcijo in povezanost obeh spektrov družbene realnosti in poudarke, ki so jih pri svojem preučevanju uporabili različni raziskovalci. Z obravnavanimi primeri in njihovo sociološko kontekstualizacijo dokazujem pomembnost socioloških pristopov, ki poskušajo zajeti povezanost med strukturnimi vplivi in delovanjem posameznih členov družbe. Pri tem še posebej poudarim teorijo strukturacije, ki omogoča določitev vmesnih strukturnih vplivov, in konceptualno soodvisnost akterja in strukture, s čimer je pojasnjevanje kompleksnosti horizontalnih in vertikalnih vplivov nacionalizma nekoliko lažje ter razumljivejše. Kljub temu da pristop še zdaleč ni popoln¹²⁵ in končnega zadovoljujočega odgovora tudi v povezavi z nacionalizmom ne more ponuditi, pa je to tudi pozitivna plat, saj od raziskovalcev zahteva, da si pri analitičnem preučevanju takih fenomenov še naprej prizadevajo za celosten pogled z vidika obeh perspektiv. Pri tem lahko teorija strukturacije omogoči konceptualni okvir, sintezo posameznih vidikov preučevanja ter identifikacijo vzajemnega vpliva strukture in delovanja na ohranjanje nacionalnih kategorij v kompleksni postmoderni družbi.

123 Eric Kaufmann, »Complexity and nationalism«, 9, 10.

124 McGarry, »Knowing 'how to go on',« 2070.

125 Margaret Archer, »Morphogenesis versus structuration«. Peter Stankovič, »Giddensova teorija strukturacije«, 463472.

Zahvala

Članek je nastal v okviru raziskovalnega programa P5-0070 Narodna in kulturna identiteta slovenskega izseljenstva v kontekstu raziskovanja migracij, ki ga financira Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije (ARIS) iz državnega proračuna.

Viri in literatura

- Andersson, Helen. »Recontextualizing Swedish nationalism for commercial purposes: a multimodal analysis of a milk marketing event.« *Critical Discourse Studies* 16, št. 5 (2019): 583–603. Pridobljeno 6. 6. 2025. <https://doi.org/10.1080/17405904.2019.1637761>.
- Antonsich, Marco. »The 'everyday' of banal nationalism – Ordinary people's views on Italy and Italian.« *Political Geography* 54 (2016): 32–42. Pridobljeno 3. 6. 2025. <https://doi.org/10.1016/j.polgeo.2015.07.006>.
- Archer, Margaret. »Morphogenesis versus structuration: on combining structure and action.« *British Journal of Sociology* 33, št. 4 (1982): 455–83. Pridobljeno 18. 6. 2025. <https://doi.org/10.2307/589357>.
- Archer, Margaret. »Realism and the problem of agency.« *Journal of Critical Realism (Alethia)* 5, št. 1 (2015): 11–20. Pridobljeno 17. 6. 2025. <https://doi.org/10.1558/aleth.v5i1.11>.
- Archer, Margaret. *Realist Social Theory: The Morphogenetic Approach*. Cambridge: Cambridge University Press, 1995.
- Billig, Michael. »Reflecting on a critical engagement with banal nationalism – reply to Skey.« *The Sociological Review* 57, št. 2 (2009): 347–52. Pridobljeno 7. 6. 2025. <https://doi.org/10.1111/j.1467-954X.2009.01837.x>.
- Billig, Michael. *Banal Nationalism*. London: SAGE Publications, 1995.
- Bourdieu, Pierre. *Outline of a Theory of Practice*. Cambridge: Cambridge University Press, 1977.
- Brubaker, Rogers, Liana Grancea, Jon Fox in Margit Feishmidt. *Nationalist Politics and Everyday Ethnicity in a Transylvanian Town*. Princeton: Princeton University Press, 2006.
- Cohen, Anthony. »Personal nationalism: a Scottish view of some rites, rights and wrongs.« *American Ethnologist* 23, št. 4 (1996): 802. Pridobljeno 7. 7. 2025. <https://doi.org/10.1525/ae.1996.23.4.02a00070>.
- De Cillia, Rudolf, Martin Reisigl in Ruth Wodak. »The discursive construction of national identities.« *Discourse & Society* 10, št. 2 (1999): 149–73. Pridobljeno 16. 6. 2025. <https://doi.org/10.1177/0957926599010002002>.
- Duchesne, Sophie. »Who's afraid of banal nationalism?« *Nations and Nationalism* 24, št. 4 (2018): 841–56. Pridobljeno 9. 6. 2025. <https://doi.org/10.1111/nana.12457>.
- Edensor, Tim in Shanti Sumartojo. »Geographies of everyday nationhood: experiencing multiculturalism in Melbourne.« *Nations and Nationalism* 24, št. 3 (2018): 553–78. Pridobljeno 12. 6. 2025. <https://doi.org/10.1111/nana.12421>.
- Edensor, Tim. *National Identity, Popular Culture and Everyday Life*. Oxford: Berg, 2002.
- Eriksen, H. Thomas. »Formal and informal nationalism.« *Ethnic and Racial Studies* 16, št. 1 (1993): 1–25. Pridobljeno 3. 7. 2025. <https://doi.org/10.1080/01419870.1993.9993770>.
- Foster, J. Robert. *Materializing the Nation: Commodities, Consumption, and Media in Papua New Guinea*. Bloomington: Indiana University Press, 2002.
- Fox, E. Jon in Cynthia Miller-Idriss. »Everyday nationhood.« *Ethnicities* 8, št. 4 (2018): 536–76. Pridobljeno 5. 6. 2025. <https://doi.org/10.1177/1468796808088925>.

- Fox, E. Jon in Cynthia Miller-Idriss. »The »here and now« of everyday nationhood.« *Ethnicities* 8, št. 4 (2018): 573–76. Pridobljeno 11. 6. 2025. <https://doi.org/10.1177/14687968080080040103>.
- Fox, E. Jon in Maarten Van Ginderachter. »Everday nationalism's evidence problem.« *Nations and Nationalism* 24, št. 3 (2018): 546–52. Pridobljeno 5. 6. 2025. doi: <https://doi.org/10.1111/nana.12418>.
- Fox, E. Jon. »Banal nationalism in everyday life.« *Nations and Nationalism* 24, št. 4 (2018): 862–66. Pridobljeno 7. 6. 2025. doi: [10.1111/nana.12458](https://doi.org/10.1111/nana.12458).
- Fox, E. Jon. »The edges of the nation: a research agenda for uncovering the taken-for-granted foundations of everyday nationhood.« *Nations and Nationalism* 23, št. 1 (2017): 26–47. Pridobljeno 8. 6. 2025. <https://doi.org/10.1111/nana.12269>.
- Giddens, Anthony. *Central Problems in Social Theory*. London: MacMillan, 1979.
- Giddens, Anthony. *New Rules of Sociological Method*. London: Hutchinson, 1976.
- Giddens, Anthony. *Studies in Social and Political Theory*. New York: Basic Books, 1977.
- Giddens, Anthony. *The Constitution of Society: Outline of the Theory of Structuration*. Cambridge: Polity Press, 1984.
- Goffman, Erving. *Predstavljanje sebe v vsakdanjem življenju*. Ljubljana: Studia humanitatis, 2014.
- Goode, J. Paul in R. David Stroup. »Everday nationalism: constructivism for the masses.« *Social Science Quarterly* 96, št. 3 (2015): 717–39. Pridobljeno 8. 6. 2025. <https://doi.org/10.1111/ssqu.12188>.
- Haralambos, Michael in Martin Holborn. *Sociologija: teme in pogledi*. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1999.
- Hearn, Jonathan in Marco Antonsich. »Theoretical and methodological considerations for the study of banal and everyday nationalism.« *Nations and Nationalism* 24, št. 3 (2018): 594–605. Pridobljeno 7. 6. 2025. <https://doi.org/10.1111/nana.12419>.
- Hearn, Jonathan. »National identity: banal, personal and embedded.« *Nations and Nationalism* 13, št. 4 (2007): 657–74. Pridobljeno 21. 6. 2025. <https://doi.org/10.1111/j.1469-8129.2007.00303.x>.
- Hobsbawm, J. Eric. *Nations and Nationalism since 1780: Programme, Myth, Reality*. Cambridge: Cambridge University Press, 1992.
- Ichijo, Atsuko in Ronald Ranta. *Food, National Identity and Nationalism: From Everyday to Global Politics*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2016.
- Jones, Pip in Liz Bradbury. *Introducing Social Theory* (3rd edition). Cambridge: Polity Press. Pridobljeno 10. 6. 2025. <https://research-ebsco-com.nukweb.nuk.uni-lj.si/c/rsg6t3/search/details/ecieo34n3v?db=nlebk>.
- Judson, M. Pieter. *Guardians of the Nation – Activists on the Language Frontiers of Imperial Austria*. Cambridge MA: Harvard University Press, 2006.
- Kaufmann, Eric. »Complexity and nationalism.« *Nations and Nationalism* 23, št. 1 (2017): 6–25. Pridobljeno 26. 6. 2025. <https://doi.org/10.1111/nana.12270>.
- Knott, Eleanor. »Everyday nationalism. A review of the literature.« *Studies on National Movements (SNM)* 3 (2015). Pridobljeno 8. 6. 2025. <https://test.snm.nise.eu/index.php/studies/article/view/0308s>.
- Koch, Natalie in Tom Perreault. »Resource nationalism.« *Progress in Human Geography* 43, št. 4 (2019): 611–31. Pridobljeno 27. 6. 2025. <https://doi.org/10.1177/0309132518781497>.
- Kosi, Jernej. »'Yugoslavia has nothing. Yugoslavia has no bread. But Hungary gives us bread': Access to food and (dis)loyalty in a 'redeemed' Yugoslav borderland.« *Austrian History Yearbook* 55 (2024): 283–97. Pridobljeno 3. 10. 2025. <https://doi.org/10.1017/S0067237824000055>.
- Malašević, Siniša. *Grounded Nationalisms*. Cambridge: Cambridge University Press, 2019.
- Mandelc, Damjan. *Na mejah nacije: teorije in prakse nacionalizma*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, 2011.
- Mann, Robin in Steve Fenton. »The personal contexts of national sentiments.« *Journal of Ethnic and Migration Studies* 35, št. 4 (2009): 517–34. Pridobljeno 10. 7. 2025. <https://doi.org/10.1080/13691830902764882>.

- McGarry, Orla. »Knowing 'how to go on': structuration theory as an analytical prism in studies of intercultural engagement.« *Journal of Ethnic and Migration Studies* 42, št. 12 (2016): 2067–85. Pridobljeno 13. 6. 2025. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2016.1148593>.
- Miller-Idriss, Cynthia. »Everday understanding of citizenship in Germany.« *Citizenship Studies* 10, št. 5 (2006): 541–70. Pridobljeno 3. 6. 2025. <https://doi.org/10.1080/13621020600954978>.
- Morawska, Eva. »International migration: its various mechanisms and different theories that try to explain.« *Willy Brandt series of working papers IMER/MIM* (2007). Pridobljeno 16. 6. 2025. <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1409965/FULLTEXT01.pdf>.
- National Indifference and the History of Nationalism in Modern Europe*, uredila Maarten Van Ginderachter in Jon E. Fox. London, New York: Routledge, 2019.
- O'Reilly, Karen. »Structuration, practice theory, ethnography and migration: bringing it all together.« *IMI Working paper series* 61 (2012). Pridobljeno 15. 6. 2025. <https://ora.ox.ac.uk/objects/uuid:f7ffb7f9-d6d0-4601-95e1-156da3c714a3/files/sbz60cw729>.
- Reicher, Stephen in Nick Hopkins. *Self and Nation: Categorization, Contestation and Mobilization*. Thousand Oakes: SAGE, 2001.
- Skey, Michael. »The national in everyday life: A critical engagement with Michael Billig's thesis of Banal nationalism.« *The Sociological Review* 57, št. 2 (2009): 331–46. Pridobljeno 7. 6. 2025. <https://doi.org/10.1111/j.1467-954X.2009.01832.x>.
- Skey, Michael. »'There are times when I feel like a bit of an alien': middling migrants and the national order of things.« *Nations and Nationalism* 24, št. 3 (2018): 606–23. Pridobljeno 12. 6. 2025. 10.1111/nana.12422.
- Skey, Michael. *National Belonging and Everyday Life: The Significance of Nationhood in an Uncertain World*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2011.
- Smith, Anthony. »The limits of everyday nationhood.« *Ethnicities* 8, št. 4 (2018): 563–73. Pridobljeno 8. 6. 2025. <https://doi.org/10.1177/14687968080080040102>.
- Smith, Anthony. *National Identity*. London: Penguin, 1991.
- Stankovič, Peter. »Giddensova teorija strukturacije: zagate teoretskega eklekticizma.« *Teorija in praksa* 37, št. 3 (2000): 455–74. Pridobljeno 11. 6. 2025. <http://dk.fdv.uni-lj.si/db/pdfs/tip20003stankovic.pdf>.
- Stones, Rob. *Structuration Theory*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2005.
- Surak, Kristin. *Making Tea, Making Japan: Cultural Nationalism in Practice*. Redwood City: Stanford University Press, 2012.
- Študije o etnonacionalizmu*, uredil Rudi Rizman. Ljubljana: KRT, 1991.
- Thompson, Andrew. »Nations, national identities and human agency: putting people back into nations.« *The Sociological Review* 49, št. 1 (2001): 18–32. Pridobljeno 23. 6. 2025. <https://doi.org/10.1111/1467-954X.00242>.
- Van Ginderachter, Maarten. »How to gauge banal nationalism and national indifference in the past: proletarian tweets in Belgium's belle époque.« *Nations and Nationalism* 24, št. 3 (2018): 579–593. Pridobljeno 16. 6. 2025. <https://doi.org/10.1111/nana.12420>.
- Whitmeyer, M. Joseph. »Elites and popular nationalism.« *British Journal of Sociology* 53, št. 3 (2002): 321–41. Pridobljeno 12. 7. 2025. <https://doi.org/10.1080/0007131022000000536>.
- Zahra, Tara. *National Indifference and the Battle for Children in the Bohemian Lands, 1900–1948*. Ithaca: Cornell University Press, 2011.
- Zajc, Marko. »Josip Jurčič's tradition in Muljava: The boundaries of localism and nationalism.« *Prispevki za novejšo zgodovino* 53, št. 2 (2013): 23–36. Pridobljeno 3. 10. 2025. <https://ojs.inz.si/pnz/article/view/65/66>.

Nik Obid

EVERYDAY AND BANAL NATIONALISM BETWEEN STRUCTURE AND AGENCY

SUMMARY

The article focuses on presenting the concepts of banal and everyday nationalism, which mark a conceptual shift from the classic approaches of studying nationalism. It aims to connect both approaches to the sociological theories that transcend the classic theoretical division between structural approaches and theories of social action. This division also influenced the study of nationalism, as researchers typically emphasised its top-down structural and ideological influence, often overlooking the role of the individual in understanding and (re)shaping it. While classic approaches generally focus on the structural nature of nationalism and its elite-driven discourse, the everyday and banal nationalism approaches mainly examine its impact and role at the level of individual members of society. The essence of banal nationalism is to understand how the ideology of nationalism spreads from the structural to the individual level, while everyday nationalism focuses on how actors interpret, use, and transform national categories in daily life contexts.

The first part of the contribution thus focuses on presenting sociological theories that study the relationship, complexity, and interconnectedness of structure and agency. It highlights the theories of Pierre Bourdieu, Anthony Giddens, and Margaret Archer, who all attempted to connect the influence of structure and agency on social dynamics in various ways. It then connects these theories to the fundamental works on banal and everyday nationalism, providing basic insights into the research methods and aspects of their study from both historical and contemporary perspectives. In the final chapter, the contribution emphasises the complexity of studying nationalism at the everyday level, due to the interplay of structural influences and the individual's conscious and unconscious use of national categories in daily life. It highlights the strengths and weaknesses of structuration theory, which aims to go beyond understanding society through two separate poles, enabling the synthesis of individual study aspects, the inclusion of intermediate structural layers, and the identification of the reciprocal influence of structure and agency on maintaining the relevance of national categories within a complex postmodern society.